

УДК 72:7.036.45

DOI: 10.30838/UJCEA.2312.301024.151.1104

СИМВОЛІЗМ В АРХІТЕКТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

ХАРЧЕНКО К. С.¹, канд. техн. наук, доц.,

ГРЕБІННИК Т. О.², канд. іст. наук, доц.,

КАПЛЕНКО Д. Д.^{3*}, маг.

¹ Кафедра дизайну та реконструкції архітектурного середовища, Український державний університет науки і технологій, ННІ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», вул. Архітектора Олега Петрова, 24-а, 49005, Дніпро, Україна, тел. +38 (098) 490-81-83, e-mail: katerinaharchenko75@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1908-4852

² Кафедра філософії, Український державний університет науки і технологій, ННІ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», вул. Архітектора Олега Петрова, 24-а, 49005, Дніпро, Україна, тел. +38 (095) 408-26-17, e-mail: grebinnyk.tetyana@pdaba.edu.ua, ORCID ID: 0000-0003-1722-9242

^{3*} Архітектурний факультет, Український державний університет науки і технологій, ННІ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», вул. Архітектора Олега Петрова, 24-а, 49005, Дніпро, Україна, тел. +38 (095) 684-70-17, e-mail: g1rk1na89@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6034-9373

Анотація. *Постановка проблеми:* символізм в архітектурному середовищі використовується для вираження абстрактних ідей та створення зображень, які мають ідейне значення. Актуальність дослідження символізму в архітектурному середовищі обґрунтована потребою у поглибленні розуміння його ролі та значення у формуванні естетичного та ідейного змісту архітектурних об'єктів. *Мета роботи:* дослідити історію виникнення та особливості застосування символізму в архітектурному середовищі. *Завдання дослідження:* 1. Розглянути сутність та історію виникнення символізму як напрямку мистецтва. 2. Порівняти архітектурні об'єкти різних культур та епох з точки зору їх символічного навантаження. 3. Дослідити символізм знакових об'єктів архітектурної спадщини України. *Методи дослідження:* аналіз літературних джерел, історико-компаративний, іконографічний та семіотичний аналіз. *Висновки:* 1. Архітектурне середовище світу – не лише частина створеного та організованого людиною об'ємно-планувального рішення, призначеного для забезпечення життєдіяльності суспільства, а й складна система знаків та символів, яка розкриває світогляд різних культур та епох. 2. Аналіз та порівняння архітектурних об'єктів із різних куточків світу дає можливість зрозуміти їх символічне значення. 3. Символи в архітектурному середовищі: дозволяють передавати ідеї, концепції та поняття без словникового опису; надають архітектурним об'єктам унікальності та запам'ятовуваності; створюють зв'язок між архітектурою, історією, національною культурою та традиціями, а також особливу емоційну атмосферу архітектурного середовища. 4. Відомі архітектурні об'єкти та визначні місця України, такі як: Софійський собор, Хотинська фортеця, Личаківський цвинтар, Будинок із химерами та Майдан Незалежності – це не лише пам'ятки історії та культури, а й символи, які розкривають глибинний сенс українського буття. 5. Відродження та впровадження традиційних культурних образів українського народу в сучасному мистецтві відкриває великі перспективи збереження української ідентичності для майбутніх поколінь та надає символізму архітектурному середовищу.

Ключові слова: архітектурне середовище; символізм; архітектурна спадщина; знакові будівлі

SYMBOLISM IN THE ARCHITECTURAL ENVIRONMENT

KHARCHENKO K.S.¹, Cand. Sc. (Tech.), Assoc. Prof.,

GREBINNYK T.O.², Ph. D. (Historical Sc.), Assoc. Prof.,

KAPLENKO D.D.^{3*}, Second-level Graduate (Master's Degree)

¹ Department of Design and Reconstruction of Architectural Space, Ukrainian State University of Science and Technologies, ESI "Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture", 24-a, Architect Oleh Petrov Str., Dnipro, 49005, Ukraine, tel. +38 (098) 490-81-83, e-mail: katerinaharchenko75@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1908-4852

² Department of Philosophy, Ukrainian State University of Science and Technologies, ESI "Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture", 24-a, Architect Oleh Petrov Str., Dnipro, 49005, Ukraine, tel. +38 (095) 408-26-17, e-mail: grebinnyk.tetyana@pdaba.edu.ua, ORCID ID: 0000-0003-1722-9242

^{3*} Faculty of Architecture, Ukrainian State University of Science and Technologies, ESI "Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture", 24-a, Architect Oleh Petrov Str., Dnipro, 49005, Ukraine, tel. +38 (095) 684-70-17, e-mail: g1rk1na89@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6034-9373

Abstract. Statement of the problem: symbolism in the architectural environment is used to express abstract ideas and create images that carry ideological meaning. The relevance of the study of symbolism in the architectural environment is justified by the need to deepen the understanding of its role and significance in the formation of the aesthetic and ideological content of architectural objects. **The purpose of the work:** to investigate the history of the emergence and features of the use of symbolism in the architectural environment. **Tasks of the research:** 1. To consider the essence and history of the emergence of symbolism as a direction of art. 2. Compare architectural objects of different cultures and eras from the point of view of their symbolic load. 3. To study the symbolism of iconic objects of the architectural heritage of Ukraine. **Research methods:** analysis of literary sources, historical-comparative, iconographic and semiotic analysis. **Conclusions:** 1. The architectural environment of the world is not only a part of the volume-planning solution created and organized by man, designed to ensure the vital activity of society, but also a complex system of signs and symbols that reveals the worldview of different cultures and eras. 2. Analysis and comparison of architectural objects from different parts of the world makes it possible to understand their symbolic meaning. 3. Symbols in the architectural environment: allow to convey ideas, concepts and concepts without a dictionary description; give architectural objects uniqueness and memorability; create a connection between architecture, history, national culture and traditions, as well as a special emotional atmosphere of the architectural environment. 4. Famous architectural objects and landmarks of Ukraine, such as: Sophia Cathedral, Khotyn Fortress, Lychakiv Cemetery, House of Chimeras and Independence Square, are not only monuments of history and culture, but also symbols that reveal the deep meaning of Ukrainian being. 5. The revival and implementation of traditional cultural images of the Ukrainian people in modern art opens up great prospects for the preservation of Ukrainian identity for future generations and gives symbolism to the architectural environment.

Keywords: architectural environment; symbolism; architectural heritage; iconic buildings

Вступ. Під терміном «символізм» (фр. symbolisme, від грец. Σύμβολο – знак, умовне позначення) розуміють «літературно-мистецький напрям кінця ХІХ – початку ХХ ст., основоположники якого, базуючись на ідеалістичній філософії Шопенгауера, «теорії несвідомого» Едуарда Гартмана і поглядах Фрідріха Ніцше, основою мистецької творчості проголосили символ – таємну ідею, приховану у глибині всіх навколишніх, а також потойбічних явищ, яку можливо розкрити, збагнути й відобразити тільки за допомогою мистецтва» [7].

В архітектурному середовищі символізм використовується заради художнього вираження та подання абстрактних ідей, концепцій або цінностей, а також створення зображень, форм та композицій, які реалізують естетичну задумку та відіграють важливу роль у сприйнятті архітектурних об'єктів.

Символи, які несуть у собі ідейне значення, здатні викликати у спостерігачів певні емоційні асоціації та залучати їх в інтелектуальні роздуми. Актуальність дослідження символізму в архітектурному середовищі обґрунтована потребою у поглибленні розуміння його ролі та значення у формуванні естетичного та ідейного змісту архітектурних об'єктів.

Зв'язок роботи з науковими планами та темами: дослідження виконане згідно з науково-дослідницькою роботою кафедри ДРАС ПДАБА «Інноваційний підхід до формування та удосконалення архітектурного середовища» на 2024–2026 роки.

Мета: дослідити історію виникнення та особливості застосування символізму в архітектурному середовищі.

Завдання дослідження:

1. Розглянути сутність та історію виникнення символізму як напрямку мистецтва.

2. Порівняти архітектурні об'єкти різних культур та епох із погляду їх символічного навантаження.

3. Дослідити символізм знакових об'єктів архітектурної спадщини України.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел (вивчення наукової літератури з теорії архітектури, історії архітектури, культурології та семіотики), історико-компаративний аналіз (порівняння та аналіз архітектурних об'єктів різних культур та епох із погляду їх символічного навантаження); іконографічний аналіз (вивчення символів та знаків, що використовуються в архітектурних орнаментах, скульптурах, мозаїках та інших декоративних елементах); семіотичний

аналіз (розкриття значення архітектурних форм, просторів та композицій з точки зору семіотики та теорії знаків).

Аналіз літературних джерел. Для архітектурного символізму характерне використання форм, що мають загальноприйняте значення. Найбільшою здатністю вбачати подібний зміст у кожній формі мала середньовічна свідомість [8].

Так, наприклад, німецький та американський мистецтвознавець Отто фон Сімсон припускає, що абат Сюгерій (що вважається першим покровителем та «хрещеним батьком» готичного стилю середньовічної архітектури) під час перебудови відомого абатства в Сен-Дені (1144 рік, в наш час цю будівлю визнано першим готичним храмом) обрав 12 колон і для хорів, і для галереї як символ 12 пророків та 12 апостолів. Або 36 колон Меморіалу Лінкольна у Вашингтоні (1922 р.) символізують число штатів, що входили в США до моменту смерті президента [8].

Українські образотворчі митці-символісти, як і їхні європейські попередники й сучасники, для передачі своїх ідей використовували синтез кольорів та ліній. Елементи символізму наявні у творчості членів «Музагету» і «Грона» — Михайла Жука, Миколи Бурачека, Анатолія Петрицького та Юхима Михайлова. У Західній Україні слід відмітити Олексу Новаківського, раннього Павла Ковжуна, Р. Лісавського, Льва Геца, Осипа Сорохтея та інших; на еміграції до неосимволізму можна віднести малярську творчість Віктора Цимбала [7]. Серед сучасних вітчизняних науковців дослідженню символізму в архітектурі присвятили свою увагу Н. М. Хома (2015), А. І. Марковський (2020), І. Б. Остащук (2020), В. В. Михалевич (2019), Л. Р. Гнатюк (2020), В. О. Хайдуков (2023) та інші [1; 3–5, 11; 14].

Н. М. Хома (2015), фокусуючись на архітектурній семантиці, вивчав архітектуру як знакову систему, символи якої значимі для розуміння сутності та специфіки політики, а саме: як впливають архітектурні

форми та образи на політичний світогляд особистості. Архітектурні об'єкти науковець аналізує через призму семіотики (як знаки з певним символічним підтекстом), а політична реальність, на думку дослідника, повинна представлятися у її знаковому (втіленому в архітектурі) відображенні [14].

Л. Р. Гнатюк (2020) та В. О. Хайдуков (2023) досліджували сакральну архітектуру [1; 11]. При цьому Л. Р. Гнатюк аналізував історичні зміни ролі мистецтва та значення символів у формуванні сакрального архітектурного простору [1].

За дослідженнями В. О. Хайдукова, однією з особливостей сакральної архітектури було формування архітектурного образу за допомогою сакральних символів, а саме символу хреста (об'ємно-просторового рішення храму, в якому несні конструкції утворюють архітектурний простір на основі тривимірного символу хреста). За дослідженнями вченого, хрестово-купольна система, що набула подальшого значного поширення в архітектурних спорудах хрестоподібних православних храмів давньоруської території, була розроблена у ранньовізантійську епоху та поширилася на Кавказ, у Палестину та на Балкани [11].

Певна кількість науковців оприлюднила свої дослідження окремих предметів, геральдичних символів або образів [3; 5; 10]. Так, І. Тимовчак (2021) досліджував національну символіку радянської України як елемент ідентичності держави в архітектурі будівель дипломатичних представництв [10].

І. Б. Остащук (2020) вивчав витоки формування рослинного символізму в християнському храмовому мистецтві, зокрема, на прикладі текстів Святого Письма. У своїх дослідженнях науковець розкриває сутність рослинного символізму Софійського собору та Кирилівського храму у Києві [5].

Окрім І. Б. Остащука, дослідженням середньовічного християнського храмового мистецтва займалися: В. В. Михалевич (2019), Л. Р. Гнатюк та В. О. Хайдуков та інші [1; 4; 5; 11; 12].

В. В. Михалевич вважав, що християнські символи існують як для приховування істини, так і для її виявлення та пізнання; на його думку, пізнання вищої істини можливе лише на основі розкодування символічних образів, що втілені у середньовічному мистецтві та архітектурі, а конкретно у християнському храмі [4].

Л. Р. Гнатюк вивчав тенденції формотворення сакрального простору у XX ст., а також розвиток християнського символізму. У своїх дослідженнях науковець порівнює три найбільш поширені у XX столітті теорії розуміння поняття символу: «традиційний», «гегелівський» та «касірерівський» [1].

У науковому дослідженні В. О. Хайдукова висвітлюється проблема формотворення в архітектурі хрестоподібних православних храмів та розміщення цього виду сакральних споруд відповідно до містобудівних і природних умов. Науковець виділив п'ять основних ознак застосування символу хреста в православних храмах: в архітектурному просторі, в екстер'єрі, в інтер'єрі, в плані та у формотворенні фасаду [11].

С. Сторожук (2023) вивчав символізм окремих архітектурних об'єктів або особливості художнього стилю Європи від середини XIII ст. до кінця XVIII століття [9].

У статті А. І. Марковського (2020) проаналізовано зміни підходів до використання арки як впізнаваного символу в радянській архітектурі України 30–50-х років XX ст., що вдало проявляє домінуючі вподобання як керівного апарату – замовників, так і виконавців – архітекторів, що намагалися рефлексувати на відповідний соціальний запит. Аналіз проводився на основі трьох київських конкурсів: на забудову Урядового кварталу (1934–1935 рр.), на відновлення Хрещатику (1944–1947 рр.) та на проект триумфальної арки «На честь 300-річчя возз'єднання України з Росією» (1954 р.) [3].

Виклад матеріалу. Символізм як напрям мистецтва виник у Франції у 1880-х як реакція проти міщанства і позитивізму

[7]. Але застосування символів в архітектурному середовищі має більш давню історію та сягає корінням в доісторичні часи, коли люди використовували символи для позначення важливих місць, ритуалів та вірувань.

Так, наприклад, Піраміди Гізи (Єгипет, XXIII ст. до н.е.), збудовані як гробниці фараонів Хуфу, Хафрі та Менкаура, втілюють високий рівень розвитку давньоєгипетської архітектури та інженерії та символізують велич давньоєгипетської цивілізації та її віру в загробне життя; Акрополь (Греція, 5 ст. до н.е.), що був релігійним центром Афін та місцем проведення важливих подій, символізує велич античної Греції та її культури, а Піраміди Сонця (Мексика, 200 р. н.е.), які використовувалися для релігійних ритуалів та астрономічних спостережень та втілювали зв'язок людини з космосом та богами, символізують велич та могутність ацтекської цивілізації.

Аналізуючи символізм в архітектурному середовищі в різні історичні періоди, слід зауважити, що значення того чи іншого символу з часом може змінюватися залежно від культури, епохи та особистого сприйняття. На наш погляд, вивчення символізму в архітектурі допомагає краще зрозуміти історію, культуру та світогляд людей, які створили ці споруди.

За визначенням: «*символ*» – це знак, сутність, яка позначає іншу сутність. Знаком можуть виступати об'єкти, зображення, написане слово, явище і навіть дія, що заміняє собою деяке інше поняття, використовуючи для цього асоціацію, подібність або домовленість (наприклад, коли матеріальний об'єкт використовується для позначення абстрактного поняття) [7].

Символи вказують на ідеї, поняття або інші асоціації, що залучають до сприйняття досвід та емоції. Як найпростіший приклад їх застосування можна розглядати символи, що використовуються на мапах (наприклад, перехрещені шаблі, які позначають місця битв).

Із філософської точки зору: «символізм будувався на сформульованому Шарлем

Бодлером законі «відповідностей», розімкнута у безкінечний, постійно оновлюваний світ, де відбувається «активне самоперетворення внутрішнього на зовнішнє», що поєднує їх синтез та розбіжності» [2].

За світоглядом символістів: «сутність світу не може бути пізнана за допомогою раціоналістичних засобів, а доступна лише інтуїції, що базується на ірраціональній основі та розкривається через натяк осяяння» [2].

Наприклад, відомий теоретик символізму Ж. Морєас (1886 р.) писав, що символічна поезія – ворог «об'єктивного опису», для неї конкретні явища – лише видимість. Символісти вважали митця божеством, оскільки він інтуїтивно відчуває шлях до істини, а інтуїція ототожнювалася з містичним прозінням, бо за її допомогою митець пізнає правду «таємничішу і глибшу, ніж правда матеріальна» [2].

Символи роблять архітектурні об'єкти унікальними, додаючи їм індивідуальності та пізнаваності, працюючи на різних рівнях сприйняття архітектурного середовища: мікро-, мезо- та макро- (див. рис. 1–9).

Символи та символіка служать для вираження конкретних ідей, особливостей та концепцій у вигляді візуальних елементів для більшої символізації, ніж просто архітектурна конструкція.

Так, наприклад, знакові архітектурні об'єкти США, такі як: Статуя Свободи (1776 р.), Білий дім (1800 р.), Капітолій (1820 р.), Меморіал Лінкольна (1922 р.) та Емпайр-стейт-білдінг (1931 р.) є не лише пам'ятками історії та культури, а й символами, що розкривають глибинний сенс американського буття (рис. 1 а).

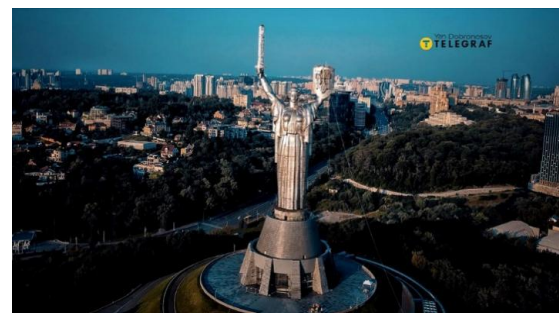
Символізм постає невід'ємною частиною сучасного архітектурного середовища, що використовується для вираження складних ідей та емоцій, а також робить його цінним інструментом для архітекторів.

Сучасні символічні об'єкти викликають у спостерігачів безліч емоцій та асоціацій. Наприклад, кольори, форми та матеріали додають яскравості та величі, а також

посилують вплив на психоемоційний стан людини (рис. 2).

а

б

Рис. 1. Символи незалежності в Америці та в Україні (макрорівень)

Рис. 2. Сплетені бапти Ternary Tower у Kuma як символ нескінченності (макрорівень)

Об'єкти культурної спадщини сучасної України також стали багатим джерелом інформації про події, культуру та світогляд українського народу. Вони відбивають вплив різних культур та епох, а також несуть у собі глибинний символічний зміст.

Так, Софійський собор (м. Київ, 1037 р.), символізуючи центр християнства на Русі та могутність Київської Русі, втілює кращі зразки візантійської архітектури та служить місцем паломництва. Хотинська фортеця (м. Хотин), що складається з фортеці (XIII ст.) та бастіону (XVIII ст.), уособлюючи обороноздатність України та багатовікову історію воєн та протистоянь,

являє собою зразок фортифікаційної архітектури популярний туристичний центр.

Личаківський цвинтар (XVIII–XX ст., м. Львів), що слугує некрополем видатних діячів України та місцем пам'яті та скорботи, відбиває історію та культуру різних народів та є зразком похоронної архітектури та скульптури.

Будинок із химерами (початок XX ст.), втілюючи творчість та експресію модерну, має містичне та символічне значення, а також є зразком модерн-архітектури та візитною карткою м. Київ.

Майдан Незалежності (XX–XXI ст.) – місце, де відбуваються народні протести і революції та простір для громадських подій, символізує центр української демократії та прагнення до свободи та незалежності.

Українська архітектура багата на релігійні, міфологічні, природні та геометричні символи та знаки, які

розкривають світогляд українського народу та його багатотисячлітню історію (рис. 3).

Рис. 3. Липнина дзвіниці Софії Київської (мікрорівень)

Кожен із цих об'єктів має власне символічне значення, яке відображає історичні, культурні та політичні особливості України. Символи та знаки в українській архітектурі – невід'ємна частина культурної спадщини України та джерело інформації про світогляд українського народу (табл.).

Таблиця

Аналіз відомих знакових архітектурних об'єктів культурної спадщини України

Архітектурний об'єкт	Форма	Простір	Композиція	Значення	Оздоблення
Софійський собор (XI ст.)	велична, хрестово-купольна, монументальна	сакральний, ієрархічний, символічний	гармонійна, симетрична, підкреслює центральний купол	центр християнства на Київській Русі, духовна велич, зв'язок із небом	фрески з релігійними сюжетами; мозаїки Богородиці та святих; різьблення з орнаментами
Хотинська фортеця (XIII–XVIII ст.)	оборонна, масивна, з баштами та мурами	захищений, замкнений, з чіткою ієрархією	динамічна, асиметрична, з акцентом на головну башту	воля до свободи, обороноздатність України, історична пам'ять	герб Хотина; скульптури воїнів; геометричні орнаменти
Личаківський цвинтар (XVIII–XX ст.)	різноманіття надгробків, каплиць та скульптур	меморіальний, скорботний з елементами сакрального	вільна, емоційна, з акцентом на пам'ятники видатним діячам	пам'ять про померлих, історія України, цінність людського життя	скульптури ангелів; барельєфи з релігійними сюжетами; символи скорботи та пам'яті
Будинок із химерами (XX ст.)	еклектична, з елементами модерну та містики	мінливий, динамічний, з акцентом на скульптурі	експресивна, асиметрична, з множинними акцентами	експресія, творчість, прагнення до нового	скульптури міфічних істот; маски та орнаменти; символи модерну
Майдан Незалежності (XX–XXI ст.)	відкритий, просторий, з монументом Незалежності	громадський, політичний, символічний	монументальна, симетрична, з акцентом на монумент	незалежність України, єдність народу, прагнення до свободи	скульптури борців за волю; козак Мамай; тризуб

Як символічні (знакові) об'єкти (засоби) можуть використовуватись: архітектурні форми, символічні елементи, матеріали, кольори, орнаменти, тощо.

Традиційно елементами культурної спадщини України вважаються: орнаменти (вишивка, різьблення); скульптури (барельєфи, статуї), мозаїки, вітражі, фрески, геральдика тощо (рис. 4, 5).

Архітектурний символізм можна реалізувати завдяки застосуванню не

лише класичних архітектурних конструкцій, а й передових технологій (наприклад, світлові елементи, які створюють окремі образи чи лінії) [13]. Вторинні символи створюють умови для інтегрування культури в архітектуру (так, символи, що мають значення в конкретній культурі, більш зрозумілі для місцевого населення (рис. 6)).

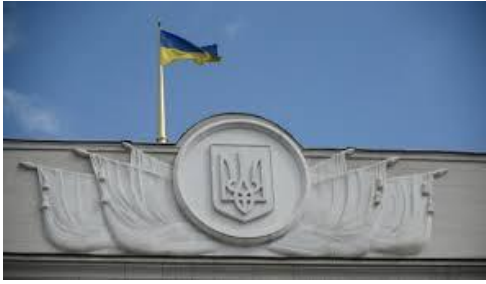

Рис. 4. Український геральдичний символ на фасаді будівлі (мікрорівень)

Рис. 5. Масонські символи в архітектурі Одеси (мікрорівень)

Рис. 6. Кам'яні вишиванки (мікрорівень)

Застосування однакових символів у різних об'єктах архітектурного середовища дає можливість об'єднати різні елементи в єдиний комплекс, а також створити загальну концепцію архітектурного середовища.

У свою чергу, аналіз народних промислів дозволяє використовувати у зашифрованих символах певний код нації.

Відродження традиційних культурних образів українського народу в сучасному мистецтві формує свідомість наступних поколінь та надає архітектурному середовищу національного колориту (рис. 7).

На жаль, через повномасштабну війну багато об'єктів культурної спадщини України зазнали руйнувань. «Знищення української культури є ключовим елементом російської агресії», – зазначає сучасний

американський письменник та сценарист Дейв Еггерс.

Рис. 7. Образ «Берегині» на фасаді сучасної багатоповерхівки (мезорівень)

За дослідженнями О. В. Харлана, від початку повномасштабного вторгнення (на період виходу статті) зафіксовано інформацію про 530 епізодів воєнних злочинів росії проти української культурної спадщини [12].

Рис. 8. Арт-об'єкт : мурал «Привид Києва» на Подолі (мезорівень)

На сьогодні, за інформацією Міністерства культури та інформаційної політики України, 1 046 пам'яток культурної спадщини постраждали через російську агресію в Україні [15]. За дослідженнями П. М. Санькова та співавторів (2023), післявоєнне архітектурне середовище повинне увіковічувати пам'ять війни, а також загиблих та постраждалих у бойових діях людей [6]. Отримані від війни переживання знаходять своє відображення у нових витворах мистецтва, що вдало вписуються у сучасне архітектурне середовище, надаючи йому відповідного символізму (рис. 8).

Висновки.

1. Архітектурне середовище світу – це не лише частина створеного та організованого людиною об'ємно-планувального рішення, призначеного для

забезпечення життєдіяльності суспільства, а й складна система знаків та символів, яка розкриває світогляд різних культур та епох.

2. Аналіз та порівняння архітектурних об'єктів із різних куточків світу дає можливість зрозуміти їх символічне значення.

3. Символи в архітектурному середовищі дозволяють передавати ідеї, концепції та поняття без словникового опису; надають архітектурним об'єктам унікальності та запам'ятовуваності; створюють зв'язок між архітектурою, історією, національною культурою та традиціями, а також особливу емоційну атмосферу архітектурного середовища.

4. Відомі архітектурні об'єкти та визначні місця України, такі як: Софійський

собор, Хотинська фортеця, Личаківський цвинтар, Будинок з химерами та Майдан Незалежності, – це не лише пам'ятки історії та культури, а й символи, які розкривають глибинний сенс українського буття.

5. Відродження та впровадження традиційних культурних образів українського народу в сучасному мистецтві відкриває великі перспективи збереження української ідентичності для майбутніх поколінь та надає символізму архітектурному середовищу.

У подальших дослідженнях планується вивчити перспективи використання символізму у повоєнному архітектурному середовищі України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнатюк Л. Р. Роль мистецтва та символу у формуванні сакрального простору. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування : наук.-техн. зб.* Київ : КНУБА, 2020. Вип. 58. С. 32–47.
2. Культура XIX–XX ст. : символізм, імпресіонізм та постімпресіонізм. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10549/> (станом на 10.12.2023 р.).
3. Марковський А. І. Арка як символ тріумфу пануючої ідеології в архітектурі Києва 1930–1950-х рр. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування.* 2020. № 57. С. 379–393. URL: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2020.57.379-393>
4. Михалевич В. В. Храмова символіка в середньовічній європейській архітектурі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Архітектура.* 2019. № 1. С. 13–19.
5. Остащук І. Б. Рослинний символізм в українському храмовому мистецтві. *Zeszyt naukowy prac ukrainoznawczych.* 2020. 169 с.
6. Саньков П. М., Макаренко Є. Є., Палагіна Л. П., Капленко Д. Д., Макаренко М. Є. Вплив війни на сучасне архітектурне середовище. *Development trends and improvement of old methods : the 13th International scientific and practical conference (December 12–15, 2023) Warsaw, Poland. International Science Group.* 2023. С. 53–61.
7. Символізм, вікіпедія. URL: <http://surl.li/svekx> (станом на 10.12.2023 р.).
8. Символізм у середньовічній архітектурі. URL: <https://livrezon.com/publication/priemy-simvolizma-v-srednevekovoi-arhitekture> (станом на 10.12.2023 р.).
9. Сторожук С. Символіка та особливості художнього стилю Європи від середини XIII ст. – до кінця XVIII ст. *Травневі студії : історія, політологія, міжнародні відносини.* 2023. С. 262–264.
10. Тимовчак І. Національна символіка, як елемент ідентичності держави в архітектурі дипломатичних представництв. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування.* 2021. № 59. С. 316–326.
11. Хайдуков В. О. Семіотичний підхід у архітектурі центричних хрестоподібних православних храмів. *Архітектурний вісник КНУБА.* 2023. №№ 26–27. С. 136–149. URL: <https://doi.org/10.32347/2519-8661.2023.26-27.136-149>
12. Харлан О. В. Втрати культурної спадщини України в ході повномасштабної війни : попередні дані до мартирологу пам'яток. *50-ти річчя Всесвітньої спадщини : уроки минулого, виклики сьогодення та перспективи: зб. тез та матер. конф.* Чернівці : ЧНУ, 2022. С. 7–9. URL: <http://surl.li/rqjlg>
13. Харченко К. С., Краснюк А. В. Ландшафтно-екологічні основи гуманізації архітектурно-містобудівної інфраструктури міського середовища. *Український журнал будівництва та архітектури.* 2022. № 3. С. 102–110.
14. Хома Н. М. Архітектурний символізм: політика, виражена у камені. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін : зб. наук. пр.* Київ, 2015. Вип. 18. С. 92–97. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/22554>
15. Через російську агресію в Україні постраждали понад тисячу пам'яток культурної спадщини. URL: <http://surl.li/sveia> (станом на 08.04.2024 р.).

REFERENCES

1. Hnatiuk L.R. *Rol mystetstva ta symbolu u formuvanni sakralnoho prostoru* [The role of art and symbols in the formation of sacred space]. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia : naukovo-tekhnichnyi zbirnyk* [Modern problems of architecture and urban planning : scient. and tech. coll.]. Kyiv : KNUBA Publ., 2020, no. 58, pp. 32–47. (in Ukrainian).
2. *Kultura XIX–XX st. : symbolizm, impresionizm ta postimpresionizm* [Culture of the 19th and 20th centuries : symbolism, impressionism and post-impressionism]. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10549/10.12.2023> (as of 10.12.2023). (in Ukrainian).
3. Markovskiy A.I. *Arka yak symbol triumfu panuiuchoi ideologii v arkhitekturi Kyieva 1930–1950-kh rr.* [The arch as a symbol of the triumph of the ruling ideology in the architecture of Kyiv in the 1930s–1950s]. *Suchasni problemy Arkhitektury ta Mistobuduvannia* [Contemporary Problems of Architecture and Urban Planning]. 2020, no. 57, pp. 379–393. URL: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2020.57.379-393>. (in Ukrainian).
4. Mykhalevych V.V. *Khramova symbolika v serednovichnii yevropeiskii arkhitekturi* [Temple symbolism in medieval European architecture]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politehnika”. Arkhitektura* [Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Architecture]. 2019, no. 1, pp. 13–19. (in Ukrainian).
5. Ostashchuk I. B. *Roslynnyi symbolizm v ukrainskomu khramovomu mystetstvi* [Plant symbolism in Ukrainian temple art]. *Zeszyt naukowy prac ukrainoznawczych*. 2020, 169 p. (in Ukrainian).
6. Sankov P.M., Makarenko Ye.Ye., Palahina L.P., Kaplenko D.D. and Makarenko M.Ye. *Vplyv viiny na suchasne arkhitekturne seredovyshe* [The impact of war on the modern architectural environment]. *Development Trends and Improvement of Old Methods : the 13th International scient. and pract. conf.* December 12–15, 2023, Warsaw, Poland, International Science Group, 2023, pp. 53–61. (in Ukrainian).
7. *Symbolizm, vikipediia* [Symbolism, Wikipedia]. URL: http://surl.li/svekx_10.12.2023 (as of 10.12.2023). (in Ukrainian).
8. *Symbolizm u serednovichnii arkhitekturi* [Symbolism in medieval architecture]. URL: <https://livezon.com/publication/priemy-simvolizma-v-srednevekovoi-arhitekture> (as of 10.12.2023). (in Ukrainian).
9. Storozhuk S. *Symbolika ta osoblyvosti khudozhnogo stylu Yevropy vid seredyny XIII st. do kintsia XVIII st.* [Symbolism and peculiarities of the artistic style of Europe from the middle of the 13th century until the end of the 18th ct.]. *Travnevi studii : istoriia, politolohiia, mizhnarodni vidnosyny* [May Studies : History, Political Science, International Relations]. 2023, pp. 262–264. (in Ukrainian).
10. Tymovchak I. *Natsionalna symbolika, yak element identychnosti derzhavy v arkhitekturi dyplomatychnykh predstavnytstv* [National symbols as an element of state identity in the architecture of diplomatic missions]. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia* [Contemporary Problems of Architecture and Urban Planning]. 2021, no. 59, pp. 316–326. (in Ukrainian).
11. Khaidukov V.O. *Semiotychnyi pidkhid u arkhitekturi tsentrychnykh khrestopodibnykh pravoslavnykh khramiv* [Semiotic approach in the architecture of centric cruciform Orthodox churches]. *Arkhitekturnyi visnyk KNUBA* [KNUCEA Architectural Bulletin]. 2023, no. 26–27, pp. 136–149. URL: <https://doi.org/10.32347/2519-8661.2023.26-27.136-149> (in Ukrainian).
12. Kharlan O.V. *Vtraty kulturnoi spadshchyny Ukrainy v khodi povnomasshtabnoi viiny: poperedni dani do martyrolohu pamiatok* [Losses of the cultural heritage of Ukraine during the full-scale war : preliminary data for the martyrology of monuments]. *50-ty richchia Vsesvitnoi spadshchyny: uroky mynuloho, vyklyky sohodennia ta perspektyvy : zbirnyk tez ta materialiv konferentsii* [50 years of World Heritage : Lessons from the Past, Challenges for the Present and Prospects : coll. of theses and mater. of the conf.]. Chernivtsi : ChNU Publ., 2022, pp. 7–9. URL: <http://surl.li/rqjlg> (in Ukrainian).
13. Kharchenko K.S. and Krasniuk A.V. *Landshaftno-ekolohichni osnovy humanizatsii arkhitekturno-mistobudivnoi infrastruktury miskoho seredovyssha* [Landscape and ecological foundations of humanization of the architectural and urban infrastructure of the urban environment]. *Ukrainskyi zhurnal budivnytstva ta arkhitektury* [Ukrainian Journal of Civil Engineering and Architecture]. 2022, no. 3, pp. 102–110. (in Ukrainian).
14. Khoma N.M. *Arkhitekturnyi symbolizm : polityka, vyrazhena u kameni* [Architectural Symbolism : Politics Expressed in Stone]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Serii 22 : Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplin : zb. nauk. prats* [Scientific Journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov. Series 22 : Political Sciences and Methods of Teaching Socio-Political Disciplines : coll. of sc. works]. Kyiv, 2015, no. 18, pp. 92–97. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/22554>. (in Ukrainian).
15. *Cherez rosiisku ahresiiu v Ukraini postrazhdaly ponad tysiachu pamiatok kulturnoi spadshchyny* [More than a thousand monuments of cultural heritage were damaged in Ukraine due to Russian aggression]. URL: <http://surl.li/sveia> (as of 08.04.2024). (in Ukrainian).

Надійшла до редакції: 28.08.2024.